

Ὁ Παπικὸς Προσηλυτισμὸς καὶ ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ Ἡμερολογίου*

«Ὁρθῶς ἄρα ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων
ἀπεφάνητο κατὰ τῆς καινοτομίας
ἐπὶ τῇ βάσει καθαρῶς δογματικῶν λόγων»

(Γρηγόριος Παπαμιχαήλ)

ΜΕΤΑ τὴν πολλαπλῆ καταδίκην τῆς παπικῆς Ἡμερολογιακῆς Καινοτομίας ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων κατὰ τὸν **ΙϚ' αἰῶνα**¹, τὰ κύματα τῆς συγχύσεως ἀπὸ τὸ «**παγκόσμιον σκάνδαλον**»² τοῦ **Γρηγοριανοῦ Ἡμερολογίου** δὲν ἔπαυσαν νὰ προσκρούουν εἰς τὴν Θεῖαν Ὀλκάδα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ μέσου τῆς ἐπιτεταμένης παπικῆς προπαγάνδας εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλ' οἱ φύλακες ἐφρυκτῶρουν καὶ διησφάλιζον τὸ λογικὸν ποιμνιὸν των.

Ὁ Καθηγητὴς κ. Ι. Σοκολῶφ, τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Πετρούπολεως, ἔγραφε τὸ **1910**:

«Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις οἱ Ἕλληνες ἱεράρχαι ἐπανειλημμένως συνίστων τοῖς ὀρθοδόξοις τὴν ἀποφυγὴν καὶ τοῦ νέου τούτου ὄπλου τῆς λατινικῆς προπαγάνδας, ὡς Κύριλλος ὁ Λούκαρης, Παρθένιος ὁ Α', Παῖσιος ὁ Β', Κύριλλος ὁ Ε', Γρηγόριος ὁ Ϛ' καὶ Ἄνθιμος ὁ Ϛ'. Ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν Πατριάρχαι τὴν αὐτὴν ἐπεδειξαντο ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ μέριμναν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἐν Συρίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Κύπρῳ ἔτι ἐξεδόθησαν πρὸς τε τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν πατριαρχικαὶ καὶ ποιμαντορικαὶ Ἐγκύκλιοι, ἐν αἷς ἐτονίζετο ἡ χροιά καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἡμερολογιακῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως, καὶ συνεδέετο αὕτη πρὸς τὴν λοιπὴν γνωστὴν σειρὰν τῶν διαφόρων καινοτομιῶν τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας»³, καθ' ὅσον «ἡ ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ' τῷ 1582 ἐπενεχθεῖσα ἡμερολογιακὴ μεταρρύθμισις ἀνέκαθεν ἢ μᾶλλον εὐθύς ἀμέσως ἐθεωρήθη ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ ὡς καινοτομία ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ καὶ ὡς μία ἐκ τῶν συνήθων τάσεων τῆς κρατούσης ἐν τῇ Δύσει ἐκκλησιαστικῆς ἀπολυταρχίας, τὸ ὄνειρον τῆς ὁποίας ἦν καὶ ἔστι καὶ ἔσται ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐπιρροῆς αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολῆς. Ἐθεωρήθη, ἄλλαις λέξεσι, νέα παπικὴ ἐκστρατεία κατὰ τῆς ἐν Ἀνατολῇ Ὁρθοδοξίας. Ὡς τοιαύτη θεωρηθεῖσα καὶ ἐκτιμηθεῖσα ἡ καινοτομία αὕτη ἀμέσως κατεδικάσθη»³ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Συνοδικῶς καὶ ἀπερρίφθη.

Ο ΠΑΠΙΚΟΣ ὅμως προσηλυτιστικὸς ζήλος καὶ φανατισμὸς δὲν ἐξητμίσθη, ἀλλὰ προσεπάθη διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐπιβάλη τὴν Καινοτομίαν.

Εἰς τὴν προοπτικὴν αὐτὴν, περὶ τὰ τέλη τοῦ **10' αἰῶνος** ἐνεφανίσθη εἰς τὸ προσκήνιον ὁ παπικὸς καρδινάλιος **Π. Τοντίνι** (Tondini de Quarenghi) ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας.

Υφίστατο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ «**Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος**», εἰς τὸν ὁποῖον τὴν **7ην Ἰουνίου 1893** ἐγίνε διάλεξις περὶ Ἡμερολογίου,

«**αἱ δὲ συζητήσεις τοῦ Συλλόγου ἐπὶ τῆς ἡμερολογιακῆς μεταρρυθμίσεως ἠδξήθησαν σὺν τῷ χρόνῳ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Πατριάρχης Ἄνθιμος ὁ Ζ' (1895-1896) ἀπηγόρευσε ταύτας**»⁴.

Τὸ ἔτος **1894** ὁ παπικὸς καρδινάλιος **Π. Τοντίνι**, μέλος ὦν τῆς «**Ἀκαδημίας τῆς Βολωνίας**», εἰς Κωνσταντινούπολιν, «**δι'** ἐπανελλημμένων ἀγορευέσεων, γενομένων ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου», ὑπεστήριξε τὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος **1895** μετέβη πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς **Ρωσίαν**. Ἀλλὰ «**ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Γεωγραφικῆς Ἐταιρείας τῆς Ρωσίας**» ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀρνητικὴ ἀπάντησις.

Ἐπανελθὼν τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκ **Ρωσίας** εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἠγόρευσε πάλιν εἰς τὸν «**Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον**», προπαγανδίζων τὴν παπικὴν ἡμερολογιακὴν μεταρρυθμίσιν.

Διὰ τῶν προσηλυτιστικῶν τούτων ἀγορευέσεων, ἐξετέθησαν αἱ ἐν προκειμένῳ νέαι θέσεις τοῦ Παπισμοῦ. Δηλαδή, «**ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ νῦν ἐν χρῆσει ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ δι' ἑτέρου ἀκριβεστεροῦ ἐπιβάλλεται μὲν ὑπὸ λόγων ἐπιστημονικῶν καὶ διεθνῶν, οὐδαμῶς δὲ παρεμποδίζεται ὑπὸ λόγων θρησκευτικῶν. Ὡς ἀκριβεστερον δὲ ἡμερολόγιον ὑπέδειξε τὸ παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Ἑσπερίας ἐν χρῆσει γρηγοριανόν**». Ἐσυκοφάντει δὲ ὁ παπικὸς Τοντίνι τοὺς Ὀρθοδόξους, ὅτι θεωροῦν τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ὡς «**τὸ μόνον ἀληθὲς καὶ ἀκριβὲς**» καὶ ὡς ζήτημα «**καθαρῶς θρησκευτικόν**»⁵.

* * *

Εἰς τὸν παπικὸν καρδινάλιον **Π. Τοντίνι** ἐδόθη ἀπάντησις μέσῳ τοῦ ἐπισήμου περιοδικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «**Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια**».

Τὸ **πλήρες** κείμενον τῆς ἀπαντήσεως ταύτης δημοσιεύομεν ἐν συνεχείᾳ, ἂν καὶ δὲν ἀποδεχώμεθα πάσας τὰς ἀπόψεις αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον καθ' ἡμᾶς

«**ὁ διαχωρισμὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου λατρείας καὶ τοῦ ἑορτολογίου εἶναι ἀδύνατος, καθ' ὅτι συνεδέθη μετὰ τούτων ἀρρήκτως. Τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ἢ καλενδάριον εἶναι ἢ ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι χρονικὴ τάξις τῶν ἑορτῶν τῆς «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ»⁶ θείας λατρείας τῆς Ὀρθοδοξίας»⁷.**

Πρὶν ὁμως νὰ παραθέσωμεν τὸ κείμενον τῆς «**Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας**», ἀξίζει νὰ ἴδωμεν τί ἀπέγινεν ὁ παπικὸς **Π. Τοντίνι**, ὅστις

«ἀπεδείχθη ὑποκρινόμενος ὁμιλῶν περὶ ἐπιστημονικοῦ χαρακτη-
ρος τοῦ ἡμερολογίου, καθ' ὅτι ἀργότερον, ἐν ἔτει 1905, ὑπεστήριξε
τὸ ἀντίθετον»⁷!

Ἰδού πῶς ὁ **Γρηγόριος Παπαμιχαὴλ** ἐν ἔτει 1910 περιγράφει τὴν προση-
λυτιστικὴν προσπάθειαν τοῦ παπικοῦ καρδινάλιου:

«Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς ἄλλως τε ἦν καὶ ἐπόμενον, ὅτι ὁ πάντα
λίθον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολῇ μετὰ φανατισμοῦ κινήσας ὑπὲρ
ἀποδοχῆς τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης (τοῦ παπικοῦ ἡμερολογίου)
πατὴρ **Tondini de Quarenghi** ὑπεστήριξε πάσῃ δυνάμει, ὅτι ἡ ὑπὲρ
τῆς μεταρρυθμίσεως προπαγάνδα αὐτοῦ ὡς μόνα ἐλατήρια καὶ δι-
καιολογίαν ἔχει τὰ ἐπιστημονικὰ συμφέροντα τῆς μεμορφωμένης
ἀνθρωπότητος, στερεῖται δὲ παντάπασι πάσης δογματικῆς χροιάς,
μηδαμῶς θίγουσα τὰς παλαιὰς μεταξὺ τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς
Ἐκκλησίας δογματικὰς ἔριδας καὶ διαφοράς, ἀλλ' ὅμως ταχέως ὁ
πατὴρ οὗτος ἐφωράθη ὑποκρινόμενος ἐν τοῖς ἰσχυρισμοῖς αὐτοῦ,
διότι ἐν τῷ «**Bessarione**» (Βησσαρίων) τῷ 1905 ἐδημοσίευσεν μελέτην
ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «**Les titres exprimant directement la divine Ma-
ternité de Marie dans le Théotocarion du Patriarcat de Constantinople**»
(Ὁνομασίαι ἐκφράζουσαι ἀμέσως τὴν θεϊαν μητρότητα τῆς Μαρίας
ἐν τῷ Θεοτοκαρίῳ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως), ἐν ἣ
θεωρήσας πρόσφορον νὰ ἀναμίξη καὶ τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα,
ἀπεφάνθη, ὅτι τοῦτο ἐνέχει ἐκκλησιαστικὴν καὶ θρησκευτικὴν σπου-
δαιότητα καὶ εἶναι μάλιστα **EN ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΚΑΙ ΟΥΣΙΩΔΕ-
ΣΤΑΤΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ**, ἔνεκα τῶν ὁποίων ὑφίσταται ἡ μεταξὺ τῶν
Ἐκκλησιῶν διαίρεσις. Ἡ δὲ οὐσία τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος
τούτου ἔγκειται ἐν τῇ ἀποδοχῇ ἢ μὴ «τῆς μιᾶς πηγῆς τῆς ἐκκλησια-
στικῆς δικαιοδοσίας», ἄλλαις λέξεσιν, ἐν τῇ ἀποδοχῇ ἢ ἀποκρούσει
τοῦ παπικοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ»⁸.

Καθίστατο λοιπὸν σαφέστατον, ὅπως ὀρθότατα παρετηρήθη, ὅτι

«ἡ ἀποδοχὴ τοῦ παπικοῦ ἡμερολογίου σημαίνει θρησκευτικῶς ἀνα-
γνώρισιν, ἀποδοχὴν καὶ ὑποταγὴν εἰς τὸν αἰρεσιάρχην Πάπαν, ἡ δὲ
ἄρνησις τῆς παπικῆς ταύτης καινοτομίας δηλοῖ ἀπόκρουσιν τοῦ αἰ-
ρεσιάρχου»⁹.

* * *

Ἡ Μεταρρυθμίσις τοῦ Ἡμερολογίου¹⁰

Ἡ **ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ** τοῦ παρὰ τοῖς Ὁρθοδόξοις λαοῖς ἐν
χρῆσει Ἡμερολογίου ἀπετέλεσεν, ἀπὸ τοῦ παρεθόντος ἡ-

δη ἔτους, ζήτημα, ὑπὲρ οὗ ἐπεζητήθη νὰ ἐφελκυσθῆ ἡ προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καθ' ἡμᾶς δημοσίου.

Αἱ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου προσπάθειαι κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀκαδημίας τῆς Βολωνίας (Bologna) αἰδεσιμωτάτου **P. Tondini**, ὅστις δι' ἐπανειλημμένων ἀγορεύσεων, γενομένων ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, καὶ πέρυσι καὶ πρὸ ὀλίγων εἰσέτι ἡμερῶν, μετὰ τὴν ἐκ Ρωσίας ἐπάνοδόν του, ἔνθα εἶχε μεταβῆ ἐπὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ, ἐπειράθη νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ νῦν ἐν χρήσει Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ δι' ἑτέρου ἀκριβεστεροῦ, ἐπιβάλλεται μὲν ὑπὸ λόγων ἐπιστημονικῶν καὶ διεθνῶν, οὐδαμῶς δὲ παρεμποδίζεται ὑπὸ λόγων θρησκευτικῶν. Ὡς ἀκριβεστερον δὲ ἡμερολόγιον ὑπέδειξε τὸ παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Ἑσπερίας ἐν χρήσει Γρηγοριανόν.

Εἰς τὰς ἀποπείρας ταύτας τὸ πολὺν δημόσιον ἐδείχθη τὰ μάλα ἐπιφυλακτικὸν καὶ ἀπρόθυμον, τινῶν μὲν θεωρούντων τὰς παρούσας περιστάσεις ὡς ὅλως ἀκαταλλήλους, πρὸς ὑποκίνησιν τοιούτων ζητημάτων, ἄλλων δὲ μετὰ δυσπιστίας ἀποβλεπόντων εἰς τὸ πρᾶγμα καὶ διερωτωμένων μὴ ἡ ἐμφάνισις, καὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἡμερολογίου, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ἡ παλαιὰ Ρώμη ἐντείνει τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐνεργείας τῆς ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐδάφους, εἶναι προῖον οὐχὶ τυχαίας συμπτώσεως, ἀλλὰ συνδεδασμένη καὶ εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τείνουσα ἀνέλιξις ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου.

Ὅπως ποτ' ἂν ἦ ὁμως καὶ ὑποτιθεμένου τοῦ καθαρῶς αὐτοτελοῦς καὶ ἐπιστημονικοῦ σκοποῦ τοῦ ζητήματος, ἀπάντησίς τις σαφῆς καὶ εὐκρινῆς, ἐπαναφέρουσα τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἰς τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ λελανθασμένου, εἰς ὃ ἐξώθησαν αὐτὸ αἱ ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ ἀγορεύσεις, νομίζομεν ὅτι ὀφείλεται τῷ σοφῷ ἀκαδημαϊκῷ, καὶ εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην – τὴν οὐδένα μὲν ἐπίσημον χαρακτῆρα ἔχουσαν ἢ δικαιουμένην νὰ ἔχη, ἀλλὰ διερμηνεύουσαν πιστῶς τὸ φρόνημα οὐχὶ ἀσημάντου μερίδος τῆς κοινωνίας ἡμῶν – σκοπεῖ νὰ δώσῃ ἡ παρούσα διατριβή.

* * *

ΑΝ ΚΑΛΩΣ ἀντελήφθημεν τῶν λεγομένων τοῦ αἰδεσιμωτάτου **Tondini**, τὸ κύριον σημεῖον, ἀφ' οὗ ὠρμήθη οὗτος εἶναι ὅτι ἡμεῖς ἐμμένομεν εἰσέτι εἰς τὴν ιδέαν, ὅτι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμε-

ρολόγιον εἶναι τὸ μόνον ἀληθές καὶ ἀκριβές· πρὸς δὲ ὅτι καὶ θεωροῦμεν τὸ ζήτημα ὡς καθαρῶς θρησκευτικόν. Διὸ καὶ προσεπάθησε νὰ μᾶς πείσῃ

α) ὅτι τὸ ζήτημα τῆς διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου εἶναι ζήτημα καθαρῶς ἐπιστημονικόν, οὐδεμίαν ἄμεσον σχέσιν ἔχον πρὸς τὴν θρησκείαν, καὶ

β) ὅτι εἶναι ἀνεπίδεκτον συζητήσεως τὸ λελανθασμένον τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου.

Συνεπῶς κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, τὸ μὴ ἔχον τὰς ἐλλείψεις τοῦ Ἰουλιανοῦ, δέον νὰ ἀντικαταστήσῃ τοῦτο.

Τὴν ὑπὸ τοιαύτην ὁμῶς ἄποψιν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ἐχαρακτήρισamen ἀκριβῶς ἀνωτέρω ὡς λελανθασμένην, δι' οὓς λόγους μέλλομεν νὰ ἐκθέσωμεν.

Καὶ ἐν πρώτοις, σφάλλεται ὁ αἰδεσιμώτατος **Tondini**, ὑποθέτων ὅτι ἡμεῖς θεωροῦμεν εἰσέτι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ὡς κατὰ πάντα τέλειον· ἐξ ἐναντίας πάντες οἱ καὶ ἄκρω δακτύλῳ μόνον γευσάμενοι παιδεύσεώς τινος, γινώσκουσιν ὅτι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, ἔνεκα τῶν ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν καταλλήλων ὀργάνων ἀτελῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων καὶ γνώσεων τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν κατηρτίσθη, περιέχει ἐλαφράς τινας ἀνακρίβειας, αἵτινες, ἀνεπαίσθητοι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγένετο ἢ καὶ νῦν ἔτι, καταστήσονται πάντως μετὰ πάροδον χρόνου πολλοῦ πρόδηλοι καὶ ἐπαισθηταί.

Ἐπομένως εἶναι πάντῃ περιτταὶ αἱ ὅλως ἀνεπαρκεῖς καθ' ἑαυτὰς ἀποδείξεις, ἃς ἐσταχυολόγησε τῆδε κακεῖσε, ὅπως μᾶς πείσῃ περὶ πράγματος, ὅπερ οὐδεὶς θέτει ἢ διενόηθη νὰ θέσῃ τὴν σήμερον ἐν ἀμφιβόλῳ.

Ἐπίσης ματαιοπονεῖ ὁ αἰδεσιμώτατος **Tondini**, ὅπως μᾶς πείσῃ περὶ τοῦ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ χαρακτήρος τοῦ θέματός του. Καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἡμερολόγιον δὲν ἔχει ἄμεσον καὶ ἀπ' εὐθείας σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν, εἴμεθα σύμφωνοι. Λέγομεν ὁμῶς ἄμεσον καὶ ἀπ' εὐθείας σχέσιν, δι' οὓς λόγους θὰ ἀναπτύξωμεν κατωτέρω.

* * *

ΑΛΛ' ΕΚ ΤΟΥ ὅτι συμφωνοῦμεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω δυσὶ σημείοις ἔπεται [ἄρά γε] ὅτι συμφωνοῦμεν καὶ ὡς πρὸς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ πρέπει ἀμέσως νὰ ἀντικατασταθῇ τὸ νῦν

ήμερολόγιον καὶ δὴ διὰ τοῦ Γρηγοριανοῦ; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ, καὶ διὰ πολλαπλοῦς λόγους.

Καὶ ἐν πρώτοις, ἅπαξ τεθέντος ὅτι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ὡς ἐλαττωματικόν, ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον θὰ ἀντικαταστήσῃ αὐτὸ πρέπει νὰ φέρῃ αὐθεντικῶς πάντα τὰ προσόντα ἀδιαφιλονεικῆτου ἀκριβείας· διότι βεβαίως ἡ ἀναστάσις τῆς κοινωνίας πρὸς ἀπλὴν παραδοχὴν ἐτέρου ἐν ἐλάσσονι μὲν σχετικῶς βαθμῶ ἀνακριβοῦς, ἀλλὰ πάντοτε ἀνακριβοῦς, δὲν ἀξίζει τὸν κόπον.

Ἐξακολουθοῦμεν δὲ νὰ φρονῶμεν ὅτι τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον δὲν ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀδιαφιλονεικῆτους ἀποδείξεις μαθηματικῆς ἀκριβείας, καὶ ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶπεν εἰσέτι τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐπὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ἀντικειμένου.

Ἀλλὰ θὰ μᾶς εἰπωσι: τὸ κῶλυμα τοῦτο δύναται νὰ ἀρθῇ μέχρι τοῦ 1900, ἐπισπευδομένης τῆς συγκλήσεως συνεδρίου ἐξ ἀρμοδίων ἀνδρῶν, ὅπερ νὰ καταρτίσῃ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας τὸ ἡμερολόγιον.

Δὲν ἀντιλέγομεν· μόνον δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἀνατολίται ἔχομεν ὡς ἀρχὴν τὸ «σπεῦδε βραδέως», μὴ μεταίροντες εὐκόλως τὰ ὄρια ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες ἡμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ ζητημάτων ἐχόντων οἰανδήποτε, ἔστω καὶ πόρρωθεν, ἔμμεσον σχέσιν μὲ τὴν θρησκείαν.

Ὅτι δὲ τὸ ἡμερολόγιον ἔχει ἔμμεσον σχέσιν μὲ τὴν θρησκείαν καὶ ἀρκετὰ στενὴν μάλιστα ἐξάγεται οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ μεγίστη τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν, τὸ Πάσχα, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐξ αὐτοῦ ρυθμιζόμεναι, οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς συχνῆς μνείας Συνόδων καὶ Κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, ὧν ἐγένετο χρῆσις ἐν ταῖς ἀγορεύσεσι τοῦ αἰδεσιμωτάτου **Tondini**, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς του, ἀποταθέντος πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς δοθείσης αὐτῷ ἐν Ρωσίᾳ, ὅτι ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, πᾶσα διόρθωσις τοῦ ἡμερολογίου εἶναι ἀδύνατος.

* * *

ἈΛΛΑ δεδόσθω πρὸς στιγμὴν ὅτι τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον διακηρύττεται αὐθεντικῶς τέλειον, ἢ ὅτι διορθοῦται καὶ τελειοποιεῖται μέχρι τοῦ 1900 εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε

οὐδεμία νὰ ὑπολειφθῆ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἀκριβείας του. Θὰ ἀνταλλάξωμεν λοιπὸν ἀμέσως πρὸς αὐτὸ τὸ ἡμέτερον ἡμερολόγιον; Πάλιν ὄχι, ἀπαντῶμεν. Καὶ ἡ αἰτία;

Διότι, μολονότι τὸ ζήτημα εἶναι καθαρῶς ἐπιστημονικόν, ὁ ἀπλοῦς λαὸς ὅμως, ἡ μεγίστη δηλαδὴ πλειοψηφία τῶν ὀρθοδόξων, ἔνεκα τῆς ἐμμέσου σχέσεως τοῦ ἡμερολογίου πρὸς τὴν θρησκευοίαν καὶ δὴ πρὸς τὸ Πάσχα, θεωρεῖ τὸ ζήτημα ὡς καθαρῶς θρησκευτικόν. Ἡ ἀπότομος λοιπὸν ἀλλαγὴ τοῦ ἡμερολογίου, θὰ ἰσοδυναμεῖ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ λαοῦ πρὸς ἀπόπειραν τροποποιήσεως τῆς πίστεως τῶν Πατέρων του, πρὸς αὐτόχρημα ἐκφραγισμόν.

Καὶ ἂν ἀκόμη δὲ ὁ λαὸς δὲν θὰ ἔκαμνε μόνος του τὴν σκέψιν ταύτην, θὰ τὴν ἐνέβαλλον εἰς τὸν νοῦν του οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐγκατεσπαρμένοι πολυπληθεῖς καὶ πολυποίκιλοι πράκτορες ξένης τινὸς Ἐκκλησίας, οἵτινες δὲν θὰ παρημέλουν νὰ ἐκμεταλλεῦθῶσι τὸ ζήτημα λέγοντες πρὸς τὸν λαόν: Τὸ βλέπετε ὅτι ἐπλανᾶσθε εἰς τὸ σπουδαῖον αὐτὸ θρησκευτικὸν ζήτημα καὶ ὅτι δὲν ἤξεύρατε πότε ἐπρεπεν ἀκριβῶς νὰ ἐορτάσητε τὸ Πάσχα; ὅπως ἐπλανᾶσθε εἰς αὐτό, τοιουτοτρόπως πλανᾶσθε καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θρησκευτικὰ ζητήματα τὰ διαχωρίζοντα ἡμᾶς.

Δὲν θὰ ἦτο λοιπὸν ἀσυνεσία ἐκ μέρους μας, δὲν θὰ εἴμεθα ἀναπολόγητοι καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἂν ἀνεστατοῦμεν τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ διεταράττομεν τὰς συνειδήσεις χωρὶς κανένα ἀποχρῶντα ἐπείγοντα λόγον, μόνον καὶ μόνον ὅπως προπαρασκευάσωμεν τὸ ἔδαφος εἰς τὰς ξένας προσηλυτιστικὰς ἐνεργείας;

Ὅποια βλάβη ἐγένετο ἡμῖν διότι ἀνεμείναμεν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, ἢ ὅποια βλάβη σπουδαία (καὶ ὡς τοιαύτην δὲν θεωροῦμεν τὴν δυσχέρειαν ἐν ταῖς διεθνεσὶν ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς, διότι ἐξωκειώθημεν ἤδη πρὸς αὐτήν) θὰ ἐπέλθῃ ἂν ἀναμείνωμεν εἰσέτι ἐπὶ τινὰ χρόνον, μέχρις οὗ ἐκλείψῃ ὁ κίνδυνος, ὃν θὰ συνεπήγετο τό γε νῦν ἢ ἀντικατάστασις τοῦ ἡμερολογίου;

Ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀντεῖπωσιν ὅτι θὰ ἔλθῃ ἐποχή, καθ' ἣν ἡ φύσις καὶ αἱ ὥραι τοῦ ἔτους θὰ μᾶς καταδείξωσι τὴν πλάνην μας: διότι π.χ. θὰ μαίνηται ὁ χειμῶν, ἐνῶ ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν εἰσέτι Αὐγουστον.

Ἄγαθῇ τύχῃ ἕως οὔ τὰ πράγματα καταντήσουν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, θὰ διέλθῃ ὑπὲρ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς σεβαστὸς ὄρμαθὸς αἰώνων καὶ οἱ ἀπόγονοί μας, οἵτινες δὲν θὰ εὐρίσκωνται πιθα-

νῶς ὑπὸ τὰς σημερινὰς βιωτικὰς συνθήκας, θὰ ἦναι εἰς θέσιν νὰ σκεφθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἄλλως τε ἡ φύσις τότε ἀποδεινύουσα τῷ λαῷ ἀκαταμαχίτως ὅτι πρόκειται περὶ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ ζητήματος, θὰ ἐκμηδενίσῃ τοὺς κινδύνους οὓς νῦν φοβούμεθα.

* * *

ΕΚ ΤΩΝ ἀνωτέρω ἐξάγεται ἡ ἀληθὴς θέσις τοῦ ζητήματος. Ἀναγνωρίζομεν ὅτι τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον εἶναι ἀνακριβές¹¹, ἐξ ἧς ἀνακριβείας προέκυψε μετ' αἰῶνας πολλοὺς ἡ καθυστέρησις ἡμερῶν τινῶν ἐν τῷ ὑπολογισμῷ τοῦ ἀληθοῦς ἔτους, καὶ ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο, καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος ὄν, δὲν ἔχει ἄμεσον καὶ ἀπ' εὐθείας σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν.

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα, λόγοι ὑψιστοὶ καὶ ζωτικώτατοι ἐπιβάλλουσι νὰ ἀναβληθῇ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος εἰς εὐθετωτέραν ἐποχὴν. Συμφωνοῦμεν μετὰ τοῦ διαπρεποῦς ἀκαδημαϊκοῦ ἐν τῇ ἐκφράσει πόθων καὶ εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ ἐνιαίου ἡμερολογίου δι' ἅπαντας τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς. **Σοβαρὰ** ὁμως σκέψις καὶ ἐνέργεια πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος εἶναι τό γε νῦν ἐκ τῶν ἀδυνάτων, διότι ἐπιτελουμένα θὰ ἐτάραττε τὰς συνειδήσεις καὶ θὰ ὑπεβοήθει τὸ ἔργον τῶν πολεμίων τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἄς παραβάλλῃ ὁ αἰδεσ. **Tondini** τὴν ἀπάντησις ἡμῶν ταύτην πρὸς τὴν δοθείσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας τῆς Ρωσίας καὶ θὰ εὕρῃ ταύτην ταυτόσημον σχεδὸν πρὸς ἐκείνην.

Ἄς σταθμίσῃ καλῶς τί σημαίνουν αἱ φράσεις

«ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιδιορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου ἡμῶν ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου ἐξαρτᾶται ἐξ ἀπόψεων μὴ εἰσερχομένων ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γεωγραφικῶν ἐπιστημῶν. Ὅτι ἡ ἀνάλυσις τῶν ἀπόψεων τούτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ ἐπὶ διεθνοῦς ἐδάφους οὔτε κἂν νὰ καταστῇ ἀντικείμενον δημοσίων συζητήσεων. Ὅτι ἡ Γεωγραφικὴ εἰσαγγελία ἀσχολουμένη εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἐπίτευξιν πρακτικῶν ἀποτελεσμάτων... Κατὰ συνέπειαν τούτων τὸ Συμβούλιον ἀποφασίζει ὅτι δὲν ὑπάρχει πρὸς τὸ παρὸν λόγος καταρτισμοῦ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος τοῦ ἡμερολογίου, πολλῶ δὲ ἦττον λόγος προσκλήσεως ξένων σοφῶν πρὸς συμμετοχὴν ἐν ἐργασίαις, αἰτίνας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωσιν ἐθνικὸν μόνον χαρακτῆρα».

Ἄς συμπληρώση ταύτας διὰ τῶν προφορικῶς δοθεισῶν αὐτῶ ἐξηγήσεων καὶ θὰ εὕρη εὐχερέστατα ὅτι ἡ ἀπάντησις τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας τῆς Ρωσίας, τὴν ὁποίαν παραθέτομεν, ὡς εὕρομεν αὐτὴν κατακεχωρισμένην ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 14 Νοεμβρίου ἐ.ἔ. τῆς «Νέας Ἐπιθεωρήσεως», ἀφοῦ ἤδη εἶχε συμπληρωθῆ ἡ παροῦσα ἀπάντησις, συμπίπτει ἀκριβῶς πρὸς τὴν διδομένην παρ' ἡμῶν. Ἡ μόνη ἐπουσιώδης διαφορὰ εἶναι εἰς τὸ ὅτι ἡμεῖς λέγομεν σαφῶς καὶ ἄνευ περιστροφῶν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν Ρωσία ἐλέχθη αὐτῶ ὑπὸ τύπον διπλωματικώτερον.

Καὶ ταῦτα μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου. Νῦν δὲ θὰ καταστῆψωμεν τὸν λόγον ζητοῦντες τὴν ἄδειαν νὰ ἀποτείνωμεν εἰς τὸ ἀξιότιμον προεδρεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, οὗτινος Συλλόγου ἀποτελοῦμεν μέλος, μίαν παρατήρησιν.

Ζήτημα εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται συνεχῶς τὸ Πάσχα, οἱ Κανόνες τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων, ἡ Ἐκκλησία, οἱ Πατριάρχαι, οἱ Πάπαι καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ζητεῖται ἡ ἀναίρεσις, ἐν τόπῳ ἀναρμοδίῳ, ἀποφάσεως ληφθείσης ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β' καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκφέρεται κατὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας κοσμίως μὲν, ἀλλὰ σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἡ μομφὴ ὅτι παραβαίνει τοὺς Κανόνας τῶν Συνόδων, ἀφοῦ λέγεται

«λυπηρὸν ἐστὶ πάντοτε ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου τίθησι τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς θέσιν Ἐκκλησίας τιμώσης τὰ μέγιστα τὰς διατάξεις τῶν παλαιῶν περὶ τοῦ Πάσχα Συνόδων καὶ ὁμως ἐξ ἄλλου παραβαινούσης αὐτὰς λίαν συνεχῶς» (Ἐπιθεώρησις, 17 Νοεμβρίου).
ζήτημα, λέγομεν, τοιοῦτον εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ χαρακτηρισθῆ ὡς ζήτημα θρησκευτικόν;

Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τί ἐγένετο τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Συλλόγου τὸ ἀπαγορευθῆναι τὰς πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ χαρακτῆρα φερούσας διαλέξεις; Δὲν ἦτο προτιμότερον νὰ μιμηθῆ ὁ Σύλλογος τὸ παράδειγμα τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρείας τῆς Ρωσίας καὶ νὰ δηλώσῃ καθὼς ἐκεῖνη

«ὅτι ἡ ἐξέτασις τῶν ἀπόψεων τούτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῆ ἐπὶ διεθνοῦς ἐδάφους, ἢ νὰ καταστῆ κἂν ἀντικείμενον δημοσίων συζητήσεων»;

(*) Περιοδ. «**Ορθόδοξος Ἐνστασις καὶ Μαρτυρία**», ἀριθ. 18-21/Ἰανουάριος -Δεκέμβριος 1990, σελ. 111-118.

1. Βλ. **Ἀθανασίου Κορνηνοῦ Ὑψηλάντου**, Τὰ Μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σελ. 111, 113, 114, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1870· **Ἱεροῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων**, Τόμος Ἀγάπης κατὰ Λατίνων, σελ. 538-540, ἐν Ἰασιῶ 1698· **Τοῦ Αὐτοῦ**, Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων-Δωδεκάβιβλος, Βιβλίον ΙΑ΄, Κεφάλαιον Η΄, σελ. 1167 ἐν Βουκουρεστίῳ 1715 («**Β. Ρηγοπούλου**», Θεσσαλονίκη 1983, Βιβλίον ΙΑ΄, σελ. 57)· **Μελετίου Ἀθηνῶν**, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Γ΄, σελ. 402 καὶ 408, ἐν Βιέννῃ 1784· **Ἀρχιμ. Γερμανοῦ Καραβαγγέλη**, Ἐπιστημονικὴ διατριβὴ περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, σελ. 121-122, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1894· **Νικολάου Βουλγάρεως**, Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἡμερολογίου, ἄρθρον εἰς τρεῖς συνεχεῖας ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Τεργέστης «**Νέα Ἡμέρα**», ἔτος ΚΒ΄ - 1896, ἀριθ. 1120-1122· **Διδυμοτεῖχου Φιλαρέτου Βαφειδου**, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. Γ΄ Μέρος Α΄, σελ. 124-125, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1912· **Κ.Ν. Σάθα**, Βιογραφικὸν σχεδιάγραμμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄, σελ. 91-92, ἐν Ἀθήναις 1870· **Ι.Ν. Καρμίρη**, Ἱερεμίας Β΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, λήμμα ἐν «**Θ.Η.Ε.**», τ. 6, στλ. 781, Ἀθήναι.
2. Βλ. **Πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄ Κωνσταντινουπόλεως** (1572-1594), Ἐπιστολὴ πρὸς Δόγην τῆς Ἐνετίας κ. Νικόλαον Νταπόντε, ἐν **Κ.Ν. Σάθα**, ἔνθ' ἄνωτ, σελ. 28.
3. **Ι. Σοκολῶφ**, Τὸ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ Ἡμερολογίου ζήτημα κρινόμενον ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, Πετροῦπολις 1910. Βλ. ἀναφορὰν ἐν **Γρηγορίου Παπαμιχαήλ**, Ἐπὶ τῆς Ἡμερολογιακῆς Μεταρρυθμίσεως, ἄρθρον εἰς περιοδ. «**Πάνταϊνος**», Ἀλεξανδρείας, ἀριθ. 39/10.6.1910, σελ. 624-628. Αἱ παραθέσεις ἐν σελ. 626 καὶ 625.
4. Βλ. **Μητροπολίτου Βιζύης Ἀνθίμου**, Τὸ Ἡμερολογιακὸν Ζήτημα, σελ. 24-25, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1922:

«Ὅτῳ εἰλικρινῆς ἐνδιαφέρον πρὸς ἐνοποιήσιν τοῦ ἡμερολογίου ἐπέδειξεν ὁ Πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Η΄, ὅστις καὶ ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ ἀπέστειλε τὸν κ. Τανταλιδὴν εἰς διάλεξιν περὶ τοῦ Ἡμερολογίου γενομένην τῇ 7ῃ Ἰουνίου 1893 ἐν τῷ Ἑλλην. Φιλολογικῷ Συλλόγῳ. Ἐπίσης ὁ Πατριάρχης Ἀνθίμος ὁ Ζ΄, καίπερ ἀπαγορεύσας τὴν συζήτησιν ἐν τῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ τοῦ ζητήματος τῶν Πασχαλίων Κανόνων, ἐπέτρεψεν ὁμως ἵνα δημοσιευθῇ ἐν τῇ "Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ" τῆς 24ης Νοεμβρίου 1895 ἡ περὶ ἡμερολογίου γνώμη του "ὅτι συμφωνοῦμεν ἐν τῇ ἐκφράσει πόθων καὶ εὐχῶν ὑπὲρ τοῦ ἐνιαίου ἡμερολογίου δι' ἅπαντας τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς».

5. Βλ. **Α.Δ. Δελήμπαση**, Πάσχα Κυρίου, σελ. 584-585, Ἀθήναι 1985.

6. Ἰωάν. δ΄ 23.

7. Βλ. **Α.Δ. Δελήμπαση**, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 585.

«Ἀπασαὶ δὲ κινηταὶ καὶ ἀκίνητοι ἐορταὶ γνωρίζονται ἡμερολογιακῶς διὰ τοῦ ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν τάξιν τῶν ἁγίων Πατέρων. Οὕτω γραφικὸν ἡμερολόγιον σελήνης καὶ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον ἡλίου ὑπηρετοῦσι τὴν αὐτὴν ἡμερολογιακὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἄρμονίως καὶ αἰωνίως».

«Τὸ ἐορτολόγιον ἐρρυθμίσθη χρονικῶς βάσει τοῦ ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου καὶ συννοεῖται μετ' αὐτοῦ, ὄντος ἡ χρονικὴ τάξις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου. Ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον, πασχάλιον καὶ κοινὸν ἐορτολό-

γιον ἀποτελοῦσι τὰ τρία στοιχεῖα τοῦ ἑορτολογίου, ἅτινα νοοῦνται καὶ ἐνιαίως, ἀναφέρονται δὲ καὶ συνωνύμως. Διὸ καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος γράφει, *“καλαντάριον, ἦτοι πασχάλιον”*, δηλαδὴ ἑορτολόγιον».

(ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 486 καὶ 576. Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, Τόμος Χαράς, σελ. 487).

■ **Καλενδάριον (καλανδάριον, καλαντάριον)**: ἐκ τοῦ ὄρου καλάνδαι ἢ καὶ καλένδαι· καλάνδαι λέγονται αἱ πρῶται τοῦ μηνὸς ἡμέραι, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν συνήθειαν· ἐκ τῆς λέξεως καλένδαι προήλθεν ὁ ὄρος καλενδάριον κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν *calendarium*, ἢ καλενδολόγιον, ἤγουν ἡμερολόγιον, ἢ ἡμεροδείκτης.

8. Βλ. **Γρηγορίου Παπαμιχαήλ**, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 626-7, κεφαλ. ἡμέτ.

Κατακλείων ὁ σ. τὰ περὶ **Tondini** ἀποφαίνεται:

«Ὁρθῶς ἄρα ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἀπεφίητο κατὰ τῆς καινοτομίας ἐπὶ τῇ βάσει καθαρῶς δογματικῶν λόγων»

(σημ. ἡμ.: ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἀπὸ **12.6.1902** Ἐγκύκλιον τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' εἰδικῶς ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ ἡμερολογίου).

■ Ὁ Κυζίκου Καλλίνικος ἔγραφεν ἐν ἔτει 1927:

«...ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἠννῶει νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου (σημ. ἡμ. κατὰ τὸν 15' αἰ'), ὡς προπαγανδικὸν μέσον παραπλησίσεως καὶ συγκρούσεως τῶν Ὁρθοδόξων, ἀποδίδουσα εἰς τὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ ὑπ' αὐτῶν τὴν σημασίαν τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ Πρωτείου τοῦ Πάπα, καθὰ ἔγραφεν ἐπισήμως ὁ ἐν Ἐνετία πρεσβευτὴς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Γ' Mousse: “Ἐννοῶ διατὶ ἡ Α. Ἀγιότης (ὁ πάπας) ἔγραψε πρὸς τὸν κ. Ζερμινύ· ἡ πρόθεσις τῆς Α.Α. εἶναι νὰ ἀποπειραθῇ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ ρηθέντος Πατριάρχου (Κων/πόλεως) τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ὑποταγὴν πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ὅπερ νὰ ἐκμεταλλευθῇ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ”».

(Μητροπολίτου Κυζίκου Καλλίνικου, Τὸ Πάσχα, ἐν περιοδικῷ «Ὁρθοδοξία», ἀριθ. 12/1927, σελ. 509, ὑπογραμ. τοῦ κειμένου).

9. Βλ. **Α.Δ. Δελημπάση**, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 587.

10. Τὸ κείμενον ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον βλ. ἐν περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» Κωνσταντινουπόλεως, ἀριθ. 39/24.11.1895, σελ. 312-314. Ἀνεδημοσιεύθη ἐν Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Στράγκα, Ε.Ε.Ι., τ. Β', σελ. 1156-9. Ὑπογραμ. καὶ χωρισμὸς ἐνοτήτων καὶ ἐπιμέλ. ἡμέτ.

■ Παραθέτομεν ἐδῶ τὸ εἰσαγωγικὸν σημείωμα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» (σελ. 312):

«Διακεκριμένος λόγιος κληρικὸς ἐπέδωκεν ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Κ.Δ. τὴν ἐπομένῃν ἀξιόλογον διατριβήν, ἣν τοσοῦτω μᾶλλον ἀσμένως καταχωρίζομεν ἐν τῇ “Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ” ὅσῳ αἱ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου, ἐπιδιωκομένης ἀπὸ ἔτους περίπου, σκέψεις τοῦ εὐπαιδέτου κληρικοῦ εἰσι σύμφωνοι πρὸς τὰς περὶ τούτου ἡμετέρας».

■ Ποῖος ὁμως ἦτο ὁ «διακεκριμένος λόγιος κληρικὸς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Κ.Δ.»; Εἰς τὸ περιοδ. «Ὁρθοδοξία» ἐν ἔτει 1927 ἐδημοσιεύθησαν εἰς συνεχείας δύο ἄρθρα τοῦ Μητροπολίτου Κυζίκου Καλλίνικου (ἀριθ. φύλ. 11, σελ. 441-447 καὶ ἀριθ. φύλ. 12, σελ. 502-515). Εἰς τὴν ὑποσημ. 25 τῆς σελ. 509 γράφονται τὰ ἐξῆς:

«Ὁ στόχος οὗτος (σημ. ἡμ.: ἡ διὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν παπικῶν ὑποταγῆ τῶν Ὁρθοδόξων εἰς τὸν Πάπαν) δὲν ἔπαυσεν ἐπιδιωκόμενος διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Πρόχειρον παράδειγμα κείσθωσαν αἱ κατὰ τὸ 1896 ἐν Κωνσταντινίᾳ διαλέξεις καὶ δημοσιεύσεις τοῦ ἄββᾶ Tonđini ἐκ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βολωνίας (Bologne) ἐπισκεφθέντος ἀλληλοδιαδόχως τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ανατολῆς διὰ τὸ ζήτημα τοῦ Γρηγοριανοῦ Ἡμερολογίου εἰδικῶς, εἰς ὃν ἀπῆντησε τότε ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ἐντολῆ τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου Ἀνθίμου Ζ΄ ὁ χαράσων τὰς γραμμὰς ταύτας».

Εἰς τὸ ἄρθρον ὁμως τῆς «Ε.Α.» ὁ **Τοντίνι** φέρεται ὡς ὀμιλήσας μέχρι καὶ «πρὸ ὀλίγων εἰσέτι ἡμερῶν», ἤτοι ἐντὸς τοῦ Νοεμβρίου **1895**, καὶ εὐθὺς ἔγραψεν ὁ «Κ.Δ.». Ἐδῶ ὁ **Κυζίκου Καλλίνικος** παρουσιάζει τὸν **Τοντίνι** νὰ δρᾷ ἐν ἔτει **1896**, ὅποτε καὶ ἀπῆντησε. Τί συμβαίνει; Ἴσως ὀμιλῶν ἀπὸ μνήμης ὁ **Κυζίκου Κ.** σφάλλει ἀναφέρον τὸ **1896**· εἶχον παρέλθει ἕκτοτε τριάκοντα περίπου ἔτη.

■ Ὑπὸ τὰ στοιχεῖα λοιπὸν «Κ.Δ.» κρύπτεται ὁ **Καλλίνικος Δεληκάνης** (1860-1932), ὁ γνωστὸς ἱστοριοδίφης τῆς **Μ. Χ. Ε.**, ἀρχικῶς Οὐνίτης, προσελθὼν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν τὸ **1884**, πρῶτον Ἀρχιεπιφύλαξ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», εἶτα Μητροπολίτης Βελεγράδων (1909), Βερροίας (1911), Κυζίκου (ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1922, λαβὼν μέρος εἰς τὸ «Πανορθόδοξον Συνέδριον» τοῦ 1923) καὶ τέλος Καισαρείας (ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1932), ἐκοιμήθη 1932.

- 11.** *«Τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου διεπίστωσεν ἄλλως τε κατ' ἀρχὴν, πολὺ πρὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ' ὁ Βυζαντινὸς συγγραφεὺς Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς, ὑπστηρίξας τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ θερμῶς παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἀνδρονίκῳ τῷ Γ', ὅστις ὁμως ἀνέβαλε ταύτην δι' οὓς ἀκριβῶς καὶ νῦν λόγους τὴν θεωροῦμεν ὡς ἀναβλητέαν, διὰ τὸ ἀπαράσκευον δηλαδὴ τοῦ Ὁρθοδόξου πληρώματος καὶ τὸν κίνδυνον παρεξηγήσεως τοῦ πράγματος».*
(ὑποσημείωσις τοῦ Κ.Δ.)